

פתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה א' - יחידת לימוד אחת

קיץ תשע"ה, 2015, שאלונים: 220, 022115
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

פרק ראשון – לאומיות

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 2-1.

שאלה מספר 1- צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וצמיחת התנועה הציונית

סעיף א'

השפעת האירועים הפוליטיים על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה:
יש להסביר את השפעתה של המהפכה הצרפתית והשיגיה על ההתעוררות הלאומית באירופה, ואת תוצאות כיבושי נפוליאון להפצת רעיונות המהפכה וערכיה בקרב העמים הכבושים, אשר הובילו להקמת תנועות לאומיות נוספות באירופה.

השפעת תהליכי תיעוש ועיור על צמיחת התנועות הלאומיות באירופה:
יש להסביר על המהפכה התעשייתית במסגרתה החליפו מכונות והמצאות טכנולוגיות את הידיים העובדות במה שנקרא תהליך התיעוש. המוני החקלאים נאלצו לעזוב את הכפר ולחפש פרנסה בעיר הצומחת-תהליך העיור. המהפכה התעשייתית הרסה את המסגרות חברתיות שאפיינו את העולם הישן ולכן התפתחו תחושות של בדידות וניכור, שנפתרו באמצעות הלאומיות, שהיוותה את "הדבק החדש" בחברה. המהפכה התעשייתית אפשרה גם התפתחות מודרנית: תהליך המודרניזציה אפשר לקבל אינפורמציה, רעיונות ותורות חדשות בזכות המצאות טכנולוגיות כמו: הטלגרף, הדפוס והעיתונות. גם התפתחות התחבורה אפשרה ניידות ואמצעים להעברת מידע ומסרים במהירות. לקהל רחב. תהליך המודרניזציה שימש כאמצעי להתפשטות הרעיון הלאומי והפצתו לשכבות חברתיות ברחבי המולדת.

MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שייכנו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

על התלמיד לתאר את הקריקטורה המצורפת למבחן, ובה דמות היהודי על פי הסטראוטיפ האנטישמי. הגורם העולה מהקריקטורה שעורר את היהודים לתמוך התנועה הציונית הוא:

האנטישמיות.

במרכז ובמערב אירופה, בעקבות תהליכי ההשכלה והחילון, הלכה וצמחה אנטישמיות מודרנית, על בסיס מדעי, כביכול. בעוד שלאנטישמיות המסורתית (שנאת ישראל על רקע דתי) ליהודים היה פתרון – המרת דת ושינוי מנהגים ותרבות, הרי שכעת, **באנטישמיות המודרנית** לא יכלו היהודים להיאבק ולא היה לה פתרון, שכן היא הייתה מבוססת על בסיס לאומני וגזעני. החוק הגן על היהודים (ניתנה אמנציפציה) ולכן הם סבלו רק מנידוי חברתי (לא הייתה פגיעה פיזית).

אנטישמיות זו שגשגה בעיקר במערב אירופה, והתבטאה באופן מילולי וחברתי, במאמרים ובפרסומים בתקשורת, בחיבורים של כתבים אנטישמים, קיומן של מפלגות אנטישמיות ועוד. הקריקטורה המצורפת מבטאת גורם זה.

אנטישמיות זו הובילה את היהודים למסקנה שהם אינם חלק מהחברה ולא יוכלו לעולם להיות חלק ממנה. לאור זאת, החלו יהודים רבים לפנות אל עבר תנועה לאומית משלהם.

במזרח אירופה לא קבלו היהודים אמנציפציה. לאור זאת, היו חסרי הגנה, והותקפו פיזית בעידוד השלטון. היהודים סבלו מפרעות ומפוגרומים, וסכנת חיים זו- היא שהובילה אותם לחפש פתרון לאומי משלהם.

גורמים נוספים שעודד את היהודים לתמוך ברעיון הציוני (על התלמיד לבחור אחד ולהסבירו):

- **האכזבה מן האמנציפציה :** יש לתאר את השינוי שיצרה האמנציפציה בקרב היהודים ומדוע התאכזבו ממנה. אכזבה זו היא שהובילה את היהודים לחפש פתרון לאומי משלהם.
- **החילון והשפעת תנועת ההשכלה היהודית על החברה היהודית :** יש להסביר את השפעת תנועת ההשכלה הכללית על ההשכלה היהודית, את דחיית היהודים ומשבר הזהות אליו נוצרו ואת הבנתם כי הציונות - התנועה הלאומית היהודית - היא מסגרת בה יוכלו לממש את ערכי ההשכלה והליברליזם וגם את יהדותם, כלומר - את השחרור הלאומי שלהם.
- **השפעת ההתעוררות הלאומית באירופה והצלחותיהן של תנועות לאומיות שונות :** יש להסביר כי היהודים הושפעו מהצלחות תנועות לאומיות שונות באירופה, וחוו מצד אחד השראה ומצד שני דחייה. יש להסביר כיצד תהליכים אלו הובילו לשאיפה להשתלב בתנועה לאומית משלהם.

שאלה מספר 2- פעילות התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

סעיף א'

נקודת הדמיון בין התנועה הציונית לבין התנועות הלאומיות האחרות באירופה המופיעה בקטע המקור היא: המאבק על ריבונות בחבל ארץ מסוים, בו מתכנן הלאום להקים את מדינתו, כפי שכתוב בקטע של איפסלנטי "למען המולדת"; ובקטע של הרצל נכתב "ריבונות בחבל ארץ".

כל התנועות הלאומיות, ובכללן התנועה הלאומית היהודית, שאפו לקבל הגדרה עצמית בטרטוריה משותפת ולחיות בה באופן עצמאי וריבוני. איפסלנטי מכוון בדבריו לחבל ארץ מסוים (יוון) והרצל מדבר על טרטוריה כלשהי לעם היהודי, ללא הגדרה מדויקת.

הרצל מציין בסוף דבריו, כי כפי שעמים אחרים הצליחו במאבקם להשגת טרטוריה (מולדת) משלהם הרי גם היהודים צריכים לנהל מאבק למען אותה מטרָה. נקודות דמיון נוספת שאיננה מופיעה בקטע (על התלמיד לבחור אחת ולהסבירה בהרחבה):

- מאפייני המנהיגים: משכילים, בני מעמד בינוני, כריזמטיים.
- מאבק דיפלומטי/מדיני: התנועות הלאומיות והתנועה הציונית כרתו בריתות וניהלו משא ומתן, כדי להגיע להכרה בינלאומית בשאיפותיהם לעצמאות.
- הקמת ארגונים ומוסדות לתנועה: התנועות הקימו ארגונים שהובילו את המרד הלאומי ומיסדו את פעילותו.
- פיתוח תודעה לאומית: לצורך איחוד וייחוד בני הלאום מעמים אחרים, על ידי הקניית שפה לאומית משותפת, טיפוח מורשת מסורת העם ועוד.

השוני בין דרכי הפעולה של איפסלנטי והרצל:

איפסלנטי מדבר על מאבק צבאי: "תרועת החצוצרות וצלילי הנשק, קוראים אתכם אל הקרב" **הרצל** מדבר על דרך פעולה דיפלומטית מדינית: "לשאלת עולם מדינית הטעונה הסדר במועצת עמי התרבות"

איפסלנטי טוען שעל מנת להגיע למצב בו יוון תתאחד ותהיה עצמאית, על היוונים לצאת למאבק צבאי בלתי מתפשר, בדומה לעמי אירופה האחרים "זה זמן רב נלחמים עמי אירופה למולדת ודרור. הם קוראים אתכם ללכת בעקבותיהם".

הרצל טוען שעל מנת להתאחד בחבל ארץ כלשהו ולהשיג ריבונות, על העם היהודי לפנות למדינות העולם על מנת להשיג צ'רטר (ייפוי כוח) – "הסדר במועצת עמי תרבות" כלומר, יש לנהל משא ומתן דיפלומטי על מנת לקבל את אישור המעצמות, להתיישב בחבל ארץ ולהקים בו מדינה ריבונית.

סעיף ב'

גורמים מעכבים במאבק הלאומי האיטלקי (על התלמיד להסביר שניים):

- פיצול מדיני.
- התנגדות האפיפיור
- שוני תרבותי – כלכלי בין צפון איטליה לדרומה
- התנגדותה של אוסטריה (האימפריה האוסטרו-הונגרית).

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 3-4.

שאלה מספר 3- שינויים שיצרו התנועות הלאומיות באירופה, התנוה הציונית

בארץ ישראל

סעיף א'

שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של אירופה- על התלמיד להסביר את השינויים הבאים:

1. התפרקות אימפריות רב לאומית.
2. הקמת מדינות לאום חדשות, המבוססות על מוקדי הזדהות חדשים.

שינויים שיצרה הלאומית בחברה האירופאית (על התלמיד לבחור אחד ולהסבירו):

- **מסגרות השתייכות ומוקדי זהות חברתיים חדשים**- מוקדי הכוח הישנים התערערו (מלוכה, כנסייה, אצולה) ובמקומם הלאומית הפכה ל"דבק החברתי" החדש, היא גישרה בין פערים חברתיים, כלכליים תרבותיים.
- **מסגרות פוליטיות** - התנועות הלאומיות נאבקו להעברת הכוח לידי העם וליצירת מסגרת מדינית עצמאית לבני אותו לאום, המבוססת על ערכי תנועת ההשכלה ומיישמת אותם בפועל (שלטון העם, מימוש זכויות ועוד).

סעיף ב'

שינויים שחוללה בא"י התנועה הציונית עד מלחמת העולם הראשונה: (על התלמיד לבחור

ולהסביר אחד בתחום ההתיישבות ואחד בתחום החברתי פוליטי או ביטחוני):

התיישבות – יצירת מסגרות התיישבות חדשות, המשלבות את ערך "כיבוש העבודה" ויצירת דמות ה"יהודי החדש" כגון: קבוצה, מושבה או העיר תל אביב.

חברתי-פוליטי- הקמת מפלגות פוליטיות, אשר תפקדו כארגון חברתי, יצרו בסיס להקמת מדינה דמוקרטית בעתיד ונתנו מענה למצוקת הפועלים בארץ כגון: פועלי ציון או הפועל הצעיר.

ביטחוני- הקמת ארגוני שמירה עבריים, המבטאים את ערך "כיבוש השמירה" לצד "כיבוש העבודה" כגון: בר גיורא וצמיחתו לארגון "השומר".

MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה מספר 4- הצהרת בלפור

סעיף א'

עיקרי תוכן הצהרת בלפור:

הצהרת בלפור הינה ההצהרה שנתנה ע"י הבריטים כמכתב אישי ללורד רוטשילד, שהתבקש להביאה לידיעת ההסתדרות הציונית. בהצהרה זו בטאה בריטניה את כוונותיה בכל הנוגע לרעיון הציוני ולהקמת בית לאומי לעם היהודי בא"י. ההצהרה מלווה בשני תנאים:

1. שלא יעשה דבר העלול לפגוע במעמדם המדיני או בזכויותיהם של היהודים היושבים בגולה.
 2. שלא יעשה דבר העלול לפגוע בזכויותיהם הדתיות והאזרחיות של העדות הלא-יהודיות בארץ-ישראל.
- לא נקבע מי הגורם המוסמך לקבוע אם התנאים בהצהרה יתקיימו. שני התנאים המופיעים בהצהרה הפכו אותה לקלה להפרה. אי עמידה באחד התנאים או בחלקו אפשר לבריטים לסגת מהבטחתם.

סעיף ב'

הצהרת בלפור קידמה את מטרת הציונות מאחר וזו פעם ראשונה שמעצמה גדולה הכירה בזכותם של היהודים לקבל מדינה ריבונית.

י' טלמון טוען שההצהרה היא מסמך "מייאש בערפולו" מאחר שההצהרה מנוסחת בצורה בעייתית ובה קשיים רבים:

- **שימוש במונחים שאינם חד-משמעיים** שמהם לא ברורה רמת המחויבות של הבריטים וזאת כאשר טווח הפירוש של ההצהרה נע מ"רק" הצהרת אהדה של בריטניה עד למחויבות שתבוא לידי ביטוי במעשים. הכוונה היא למונחים – "רואה בעין יפה", "בית לאומי", "בארץ ישראל", "תעשה את מיטב מאמציה להקל".

חוסר הבהירות המילולית	הניסוח בהצהרת בלפור
בהצהרה לא נכתב באופן חד משמעי שבריטניה מסכימה, מוכנה או עתידה לאפשר את ייסוד ה"בית הלאומי".	"רואה בעין יפה"....
לא ברור למה הכוונה ב "תעשה את מיטב מאמציה להקל": האם מדובר בתמיכה כלכלית? תמיכה מוסרית? תמיכה דיפלומטית?	"תעשה את מיטב מאמציה להקל"
המונח "בית לאומי" לא קיים כמושג מדיני, הוא מונח מעורפל, ולא ברור מה כוונתו: האם בסופו של התהליך תקום מדינה יהודית ריבונית? או האם מדובר במשטר אוטונומי תחת חסות בריטית. הערפול היה מכוון.	"בית לאומי"
בריטניה הבטיחה לסייע בהקמת בית לאומי בא"י, אך לא הבטיחה לראות את ארץ ישראל כולה כבית הלאומי לעם היהודי.	"בארץ ישראל"

- ההצהרה נכתבה כמכתב אישי ולא כמסמך רשמי - פומבי של הממשל הבריטי, דבר שהפך אותה לקלה להפרה ויצרה חוסר מחויבות רשמית מצד בריטניה.
- שני התנאים שהצהרה הכילה: לא נקבע מי הגורם המוסמך לקבוע אם התנאים בהצהרה יתקיימו. כמו כן, אי עמידה באחד התנאים או אף בחלקו של אחד מהם, יאפשר לבריטים לסגת מהבטחתם.

פרק שלישי- ממדינת מקדש לעם הספר

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 5-7.

שאלה מספר 5- עיצוב החברה היהודית בימי עזרא ונחמיה

סעיף א'

גישתו של עזרא בוויכוח על עיצוב הזהות היהודית היא גישה בדלנית. על פי גישה זו, לא ניתן להצטרף לדת היהודית. הגישה הבדלנית רואה בשבי ציון "זרע הקודש" - יהודים ששמרו על דתם, עברו היטהרות במהלך השהייה בגלות ולכן רק הם חלק מהדת היהודית. לאור גישה זו, התנגד עזרא להצטרפותם של מי שלא עבר תהליך זה לדת היהודית וכן לגיור ולנישואי תערובת. לתפיסתו, עם ישראל הוא קדוש, ולכן הכנסת נוכרים לתוכו עלולה לטמא את זרע הקודש ולדרדר את העם מבחינה דתית ורוחנית.

הנסיבות שהובילו את עזרא להיאבק למימוש גישה זו היו הירידה הרוחנית/דתית בקרב שבי ציון ביהודה וירושלים: עזרא, אשר חי בבבל, ולא עלה לארץ עם שבי ציון לשם הקמת בית המקדש, החל לקבל ידיעות כי שבי ציון מתבוללים בקרב העמים הנכרים, נישאים בנשואי תערובת ורובם לא חיים על פי חוקי התורה. ידיעות אלה הדאיגו את עזרא, ולכן החליט להוביל קבוצה אשר תעלה לירושלים, בראשותו, תגבש את היהודים על בסיס "זרע הקודש", באמצעות פעולות למניעת התבוללות (ע"י הפסקת נשואי התערובת) ותשיב את מעמדה של התורה באמצעות חזרה לקיום מצוות התורה.

גישתו הבדלנית של עזרא העמידה בראש סדר העדיפויות את השמירה על "זרע הקודש", ולכן פעולותיו התמקדו בגירוש הנשים הנוכריות ובחיזוק מעמדה של התורה.

סעיף ב'

שתי פעולות שנקט נחמיה לחיזוק מעמדה של ירושלים היו:

בניית חומת ירושלים: ידיעות על כך שחומות ירושלים פרוצות הגיעו לנחמיה טרם עלייתו לא"י. עם הגעתו לירושלים, הוא בחן את מצב החומות, על מנת להכיר את נקודות התורפה של העיר ולהכין תכנית לשיקום החומות. סמכויותיו של נחמיה אפשרו לו להטיל מכסות עבודה על תושבי יהודה וירושלים, ולכפות את עבודות השיקום בכוח, על אלו שלא רצו בכך.

MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

מטרות הבנייה היו: השבת הביטחון הפיזי של העיר נגד אויביה; יצירת חצץ בין היהודים ובין עמי האזור, בכדי לשמור על זרע הקודש; סגירת השערים בשבת; סמל לעצמאות העיר.

אכלוס העיר ושינוי אופייה: עם סיום שיקום החומות, החל נחמיה לפעול במטרה לאכלס את העיר ולשנות את אופייה. נחמיה חייב עשרה אחוזים מתושבי הערים והכפרים ביהודה לעבור ולהתגורר בירושלים. מטרות המהלך היו חיזוק העיר מבחינה ביטחונית וכלכלית והפיכתה למרכז דתי-לאומי. מהלך זה השלים את שיקום החומות. בהזדמנות זו ערך נחמיה מפקד ביהודה, מתוקף תפקידו כפחה, ושיפר את מצב הארגון והניהול של העיר.

פעולות נחמיה עוררו התנגדות:

- **התנגדות מבחץ** - העמים הנוכריים, התנגדו לסגירת החומות מחשש שתפריע להם בקשרים הכלכליים, המסחריים והחברתיים שקיימו עם עשירי העיר. הם חששו כי התבדלותה של ירושלים תפגע בקשרי המסחר והחיתון עימם.
- **התנגדות מבפנים** - האצולה היהודית והתומכים בגישה האוניברסלית (פתיחת היהדות לנוכרים) מתנגדים לפעולותיו של נחמיה המחלישות את הקשרים עם העמים והרחבת העם היהודי בהם דוגלים, וכן חיזוק מעמדו של נחמיה פוגע במעמדם שלהם-עצמם.
- **השומרונים** – ובראשם הפחה סנבלט החורוני, התנגדו וחיבלו בבנייה. זה היה עבורם השיא – בנוסף לכך שלא רצו להתחתן איתם, לא קבלו אותם ולא שתפו אותם בבניית בית המקדש – עכשיו גם הרחיקו אותם מהחיים הדתיים בירושלים (סגירת חומות העיר ואיכלוסה על ידי יהודים בלבד, הרחיקה אותם מהחיים הדתיים והחברתיים בירושלים).

שאלה מספר 6- הורדוס "מלך חסות"

סעיף א'

מלך חסות: מלך /שליט יהודי (במקרה זה), המקבל את השלטון מהרומאים, שולט בחסותם וכפוף להם. מלך החסות זכה לסמכויות מוגבלות ונדרש לחובות לדוגמה:

- החזיק צבא משלו (הוא התחייב לסייע לרומא במלחמותיה).
- אוטונומיה בענייני משפט וכלכלה.
- שמירה על הסדר ביהודה.
- תשלום מסים לרומא.
- היעדר סמכות לניהול מדיניות חוץ עצמאית.

הציטוט מבטא את תלותו של הורדוס כמלך חסות רומאי, אשר בזכותה זכה במלוכה. הורדוס ידע כי ללא השלטון הרומי לא היה זוכה למלוכה ביהודה, מאחר ולא היה נצר למשפחת המלוכה (צאצאי בית דוד) ואף לא היה מקושר למשפחות הכוהנים. הורדוס הבין, כי יכולתו למלוך תתאפשר רק באמצעות רומא, כפי שמופיע בציטוט "הנחת היסוד של הורדוס הייתה שגורל מלכותו כרוך בהווה ובעתיד הנראה לעין בקיסרות הרומית".

סעיף ב'

אחת מפעולותיו של הורדוס שנועדה לחזק את תמיכת היהודים בשלטונו: שיפוץ בית המקדש השני בירושלים. הורדוס הפך את בית המקדש השני לבניין מפואר. פעולה זו נועדה לזכות באהדת היהודים, אשר התנגדו לשלטונו, ולחזק את מעמדו בפניהם, שכן שלטונו נסמך אך ורק על תמיכת הרומאים.

פעולות של הורדוס שנועדו לחזק את תמיכת הרומאים בשלטונו (על התלמיד לציין אחת):

- בניית ערים חדשות והקמת בנייני פאר, על פי המודל ההלניסטי-רומי. בנייה זו נועדה להאדיר את שמו אך גם לבטא את נאמנותו לשלטון הרומי ולתרבות ההלניסטית. הורדוס בנה ערים חדשות, אותן הקדיש לקיסרי רומא, למשל קיסריה. בערים חדשות נוספות הוא יישב חיילים רומאים משוחררים. הוא בנה בירושלים מצודות וביצורים מפוארים, שהוקדשו גם הם לקיסרי רומא (לדוגמה: מצודת אנטוניה, על שמו של מרקוס אנטוניוס), וכן מבני תרבות רומאים מפוארים תיאטראות, אמפיתאטרון, גימנסאות, היפודרום ועוד. מפעלי בנייה אלו נועדו להביע את הערכתו ונאמנותו לשלטון הרומי ולזכות באהדה אשר תשמר את המשך שלטונו ביהודה.
- הקמת חצר מלכות בעלת אופי הלניסטי. שם ניתן היה למצוא "ידידים" ו"קרובים" של המלך.

מדובר בתארים של אנשים, אשר מילאו תפקיד מרכזי בממלכתו, ולחלקם הייתה זיקה ישירה אליו. הורדוס רצה להפוך את ממלכתו לחלק מן האימפריה הרומית. רבים מאלה שעבדו לצדו: שרים, שומרי-ראש, מזכירים והמחנכים של ילדיו, היו ממוצא יווני-הלניסטי. השפה היוונית הייתה שפת הממשל בחצר הורדוס, ואף הכתובות על מטבעות הורדוס היו כתובות בשפה היוונית. הורדוס אף העדיף את האוכלוסייה ההלניסטית, וכחלק מהרצון להציג נאמנות ותמיכה בשלטון הרומאי חילק קרקעות לחיילים משוחררים, יישב אוכלוסייה הלניסטית בערים החדשות, וקרב אוכלוסייה זו לחצר מלכותו.

שאלה מספר 7- משבר החורבן וההתמודדות עמו

סעיף א'

משבר החורבן גרם למשבר במוסדות ההנהגה של העם היהודי מהסיבות הבאות:

- בית המקדש היה מרכז החיים היהודים ביהודה. מאז בנייתו, הפך בית המקדש למרכז החיים הכלכליים, החברתיים והדתיים. המקדש סימל את זהותם של שבי ציון.
- בבית המקדש מוקמו מוסדות ההנהגה של העם:
- הכוהן הגדול, חכמי העם שעסקו בחקיקה דתית ובתיקון תקנות והסנהדרין, אשר שימשה גם כסמכות שופטת. בית המקדש ריכז את הסופרים, שהובילו את קריאת ואת הוראת התורה לכל העם מחוץ לבית המקדש.

 MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

מבית המקדש פרסמה ההנהגה את ההוראות לעם. בית המקדש ריכו את מוסדות ההגנה ושימש, למעשה, בסיס להנחלת ערכי המוסר ברוח התורה, ערכים וציוויים מוסריים בחיי היום יום. למעשה, בית המקדש היווה את המוסד המבטא את הנהגת העם על כל היבטיה. חורבן בית המקדש היווה למעשה את התמוטטות הנהגת העם היהודי ביהודה. לאחר החורבן הייתה תחושת כאוס כללית: תחושה של אובדן, לפיה אין כל טעם להמשיך. היהדות הייתה זקוקה להנהגה חדשה, שתערוך שינויים בפולחן הדתי ותנהיג את העם בתקופת המשבר.

הקמת המרכז ביבנה סייעה לעם היהודי בהתמודדות עם משבר זה באופן הבא: סכנת התפוררות העם נבעה בעיקר נוכח העדר הנהגה יהודית, המייצגת את העם בפני השלטון הרומאי, ומרכזת אותו בשעת משבר קשה זו מבחינה לאומית ודתית.

במרכז ביבנה התרכזה הנהגת העם החדשה בראשות רבי יוחנן בן זכאי (ריב"ז), הורכבה סנהדרין חדשה, הוקם בית די. מיבנה החל העם להשתקם ולצאת מהמשבר.

סעיף ב'

חורבן בית המקדש גרם למשבר בתחום הדת מאחר ובית המקדש היה מרכז הדת היהודית. החברה היהודית ביהודה ובגולה ראתה בבית המקדש כמקום משכנו של אלוהי ישראל, ולפיכך הוא ריכוז את חיי הדת. בבית המקדש נערך הפולחן הדתי ע"י הכוהנים והלוויים. העם נדרש לתמוך בהם, ע"י תרומות ומעשרות וירושלים הפכה לעיר מקדש. עיקר עבודת המקדש התבטאה בהקרבת קורבנות, רק במקדש היה מותר להקריב קורבנות. סופרים שישבו בחצר המקדש עסקו בכתיבה ובהגהה של ספרי תורה, בחיבור תפילות ובהוראת תורה. הכוהן הגדול הפך למנהיג החשוב ביותר של העם. כוהנים, סופרים ולוויים הקריאו את התורה בחצרות המקדש ופירשו אותה (כלומר, המקדש שימש כמקום להוראת התורה). לאחר החורבן, התמודדו היהודים עם סכנת התפוררות העם היהודי. בהעדר מקום פולחן והנהגה דתית התקשו היהודים להתאושש ולקיים את המצוות והפולחן הדתי.

שתי דרכים באמצעותן התמודדו היהודים עם המשבר:

תיקון תקנות ל"זכר המקדש" (ריב"ז): תקנות שמטרתן לשמר את זכר המקדש ולהעתיק מנהגים וטקסים שהיו בעבר לחיים היהודיים "שאחרי". יש להסביר ולהביא דוגמה: נטילת לולב, ברכת הכוהנים, תקיעה בשופר בראש השנה.

תקנות לחיים ללא בית מקדש (ריב"ז ורבן גמליאל דה יבנה ממשיכו): פעולות ותקנות שנועדו לאפשר לציבור להסתגל למציאות החדשה, להתנתק מבית המקדש ולשנות את אורח החיים הישן. במילים אחרות: לאפשר חיים יהודיים גם ללא בית מקדש. יש להסביר ולהביא דוגמה: הקמת בית מדרש ובית דין ביבנה, בית הכנסת, קידוש החודש, העמדת התפילה, לימוד התורה וגמילות החסדים כדרך חלופית לעבודת הקרבנות, תכנים חדשים לחגי ישראל בהעדר בית מקדש והקרבת קרבנות (כיפור, פסח, ימי צום לזכר המקדש).

MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלות 14-18 מיועדות אך ורק לתלמידים שאושר להם מבחן מותאם

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מהשאלות 14-18

שאלה 14

השלבים בהתפתחות הפעילות הלאומית באירופה במאה התשע-עשרה (על התלמיד להציג שניים מתוך ארבעת השלבים הערכות, הרחבה, מאבק, הקמה):

שלב א – ההיערכות: הקמת אגודות מחתרטיות ע"י משכילים: מאות בודדות, בד"כ משכילים מהמעמד הבינוני, מתחילים לגבש את הרעיון והמסגרת. הם עוסקים בגיבוש הדימוי העצמי המשותף – איסוף שיטתי של שירים, אגדות ומוסיקה מסורתית (היבט תרבותי, רומנטיקה); מחקר שיטתי של העבר ושל המורשת המשותפים; פעילות של אגודות חשאיות ומחתרתיות נגד השלטון (פעולות טרור קטנות). שלב זה נכשל.

שלב ב – ההרחבה (מפעילות מצומצמת לגיוס ההמונים): הרחבת מעגל השותפים לתנועה, וחיזוק הקשרים המלכדים בין החברים. הקמת אגודות לאומיות, המגייסות למאבק המוני וכספים. ייסוד בתי ספר, קיום טקסים בגוון לאומי, הקמת אתרי תרבות ומורשת והוצאה לאור של עיתונות לאומית. בנוסף, מתחילה פעילות פוליטית מאורגנת להשגת זכויות לאומיות, אך הדגש נותר עדיין חברתי-תרבותי – פיתוח וגיבוש הזהות המשותפת ועידוד לפעול למענה.

שלב ג – המאבק – כל התנועות הלאומיות נעזרו בדרך כוחנית וצבאית – אופי המאבק היה בדרך כלל אליס:

1. **מאבק עממי** – הרעיון כבר הוטמע בשכבות רחבות ומגוונות. לאחר גיוס המונים למאבק על הזכויות הלאומיות, התנועות יוצאות לרחובות, נערכות הפגנות, מוקמות בריקדות, (דוגמת "אביב העמים" 1848). מתקיים מאבק נגד שליטים מקומיים ו/או זרים, המנסים לשמור על הסדר הישן. בשלב זה מתגבשים הכיוונים בשאלת האופי החברתי פוליטי של החברה הלאומית שתקום.

2. **מאבק מדיני** – דיפלומטי וצבאי: שימוש בבריתות מדיניות ובמלחמות במטרה לסלק שלטון זר, ולכבוש טריטוריות שהוגדרו כחלק מהמולדת. בשלב זה מחרף אופי המאבק הצבאי כנגד השלטון.

שלב ד – ההקמה: לאחר הקמת המדינה הלאומית הריבונית, המשיכו תהליכי גיבוש הלאום ויצירת הזהות: הפצת והרחבת התודעה הלאומית ממשכיות, כי יש לישות המדינית חופש פעולה. המדינה שוקדת על חיזוק הקשר בין היחיד לאומה ולמדינה, והפעלת מנגנונים המחייבים את היחיד להוכיח הזדהות ונאמנות (לא עוד הצטרפות על בסיס התנדבותי ורצון הפרט – אם אתה אזרח אתה מחויב להיות חלק ולשאת בנטל...) האמצעים המופעלים הם אמצעים משפטיים,

MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שייכנו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

כלכליים, חינוכיים ותרבותיים לחיזוק הזהות והלכידות הלאומית בצד פעולה כנגד מי שנחשב עוין ומסוכן לזהות זו.

שאלה 15

המטרות של הרצל בכינוס הקונגרס הציוני (על התלמיד להציג שתיים):

- א. הגברת המודעות בעולם לבעיית היהודים, והפיכת הציונות לתנועה לאומית רשמית של העם היהודי.
- ב. יצירת תשתית ארגונית לתנועה הציונית.
- ג. הקמת מוסדות לקידום הרעיון הציוני ובחירת הנהגה מרכזית שתוביל את העם היהודי.
- ד. יצירת אחדות ושיתוף נציגים ציוניים מכל העולם, תוך קביעה והצגת מצע משותף לכל הזרמים בציונות.
- ה. השגת מימון לפעילות הציונית והמשך ניסיונות דיפלומטיים להשגת הצ'רטר.

שאלה 16

הסיבות לעליות יהודים לארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה (על התלמיד להציג לפחות שלוש):

1. **אנטישמיות ופרעות ברוסיה** – "הסופות בנגב" (1881-1882) ו"פרעות קיישינייב" (1903), הם ביטוי אכזרי לאנטישמיות המאורגנת ע"י השלטון הצארי ברוסיה. בעידוד השלטון השתתפו בפרעות המוני העם, אשר גרמו לפגיעות קשות ביהודים – כלכלית ופיסית. הפרעות הבהירו ליהודים רבים כי את בטחונם הפיסי והלאומי תוכל להבטיח רק ארץ משלהם, בה יקימו חברה עצמאית.
2. **תום פרשת אוגנדה** – התכנית שהביא הרצל בדבר יישוב היהודים באוגנדה, איימה לפלג את התנועה הציונית. חובבי ציון, התנגדו להצעה בתוקף. הם דבקו ברעיונותיהם בדבר יישוב הציונות באופן מעשי, כלומר – הגשמת הרעיון הציוני ע"י קביעת עובדות בשטח ועלייה לארץ ישראל.
3. **מותו של הרצל** - היו רבים שחששו שעם מותו של המנהיג, תמות גם התנועה והישגיה ייעלמו. לכן חשבו שיש לעלות במהרה וליישם את מטרות התנועה בשטח.
4. **הטמעת רעיונותיו של פינסקר בדבר "אוטואמנציפציה"** – מנהיג תנועת "חובבי ציון" הטיפ להשגת פתרון לאומי ליהודים, בדרך של מאבק עצמאי. לטענתו, רק ב"ארץ משלנו" תופסק תלותו של העם היהודי בגויים, והוא ייהפך לעם ככל העמים.
5. **השאפה להקים חברה שוויונית סוציאליסטית** – רבים מקרב אנשי העלייה השנייה תמכו ברעיונות של סוציאליזם (יצירת חברה שוויונית ללא פערים מעמדיים וכלכליים בין חבריה). נוכח האנטישמיות הגואה במזרח אירופה, הם נואשו מן התקווה לכוון שם חברה סוציאליסטית-שוויונית, בה ליהודים יוקנה מעמד שווה לשאר האוכלוסייה. עלייתם לארץ ישראל נבעה מהשאפה להקים בה את החברה הסוציאליסטית המיוחלת.

שאלה 17

"מלחמת השפות" – חברת "עזרה" הגרמנית בסיוע ההסתדרות הציונית החלה להכשיר קרקע בחיפה לשם בניית מוסד "טכניקום" (הטכניון לעתיד), ולידו את ב"ס תיכון (לימים, "הריאלי"). כאשר נודע ביישוב ששפת ההוראה בו תהיה גרמנית, החלה תסיסה בקרב המורים, התלמידים, הסופרים וחוגי הפועלים. ב-1912 פרץ מרד גלוי שכונה "מלחמת השפות", לאחר שחברת "עזרה" סירבה לאפשר ללמד בעברית. אספות מחאה התקיימו ברחבי הארץ, ולאחר מכן החרומו מורים ותלמידים את מוסדות "עזרה" והקימו בתי-ספר מתחרים.

תוצאותיה של מלחמת השפות: ערב מלחמת העולם הראשונה נכנעה הנהלת "עזרה", והוחלט שב"טכניקום" ילמדו, בשלב ראשון, מתמטיקה ופיזיקה בעברית. כשפרצה מלחמת העולם סיימה "עזרה" את פעולותיה בא"י. השפה העברית הייתה השפה השלטת בכל מוסדות החינוך של היישוב החדש. ניצחון העברית כשפה לאומית.

שאלה 18

מלחמת העולם פרצה בשנת 1914. ארץ-ישראל הייתה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית, אך מרבית היהודים עדיין היו מפוזרים בעולם, משני צדי החזית, הן בשטח מדינות ההסכמה (רוסיה, בריטניה, צרפת וארה"ב) והן בשטחי מדינות המרכז (גרמניה, אוסרו-הונגריה, האימפריה העות'מאנית ובולגריה). ההנהגה הציונית התלבטה בדילמה: באיזה מהצדדים היריבים לתמוך?

בתחילת המלחמה בחרה התנועה להישאר ניטרלית מהטעמים הבאים:

1. יהודים נלחמים בשני המחנות, ותמיכה באחד מהם תסכן את החיילים שבמחנה האחר.
 2. היהודים צריכים להיות ניטראליים, שכן היהודים נפגעו תמיד מכל מלחמה.
 3. אין להמר על הצד המנצח, שכן אם יפסיד, יפגע הדבר בסיכוי להפיק רווחים מדיניים מסדר העולם החדש שיעוצב אחרי המלחמה.
- ככלל שנמשכה המלחמה **לא ניתן היה להישאר ניטראליים**. היה ברור כי רק השתתפות פעילה במלחמה תוכיח כי היהודים מוכנים להיאבק למען מולדת, ותאפשר להציג דרישות בוועידת השלום שתתכנס לאחר המלחמה.

לכן התחלקה התנועה בוויכוח בין שתי עמדות:

העמדה הפרו-גרמנית (בעד מדינות המרכז), שטענתיה היו:

1. זיקה עמוקה של התומכים בעמדה זו לגרמניה ולתרבותה (ציוני גרמניה ואוסטריה שאף חששו לפגיעה בהם אם תתמוך התנועה בצד האויב).
2. הקשר בין גרמניה לתורכיה. עמדה זו העריכה שתמיכה בגרמניה תמנע מתורכיה מלפגוע ביישוב היהודי בארץ.

MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

3. חשש כי תמיכה באויבי תורכיה תפגע בשוב היהודי בארץ ישראל.

העמדה הפרו-בריטית (בעד מדינות ההסכמה). שטענותיה היו :

1. המלחמה יצרה שעת כושר לתנועה הציונית. זו תקופת מהפכה בעולם ואסור שהתנועה הציונית תחמיץ אותה.
 2. בריטניה היא אימפריה גדולה ונאורה, שתמיכתה תביא להגשמת מטרת הציונות.
 3. ככל שהמלחמה התקדמה, עלה הסיכוי של בריטניה לכבוש את א"י.
- לבסוף, נצחה העמדה הפרו-בריטית : הנטייה לתמוך בבריטים באה לידי ביטוי בהקמת גוודים עבריים בצבא הבריטי ובהקמת מחתרת ישראלית קטנה בשם ניל"י, שריגלה אחר העות'מאנים לטובת הבריטים.
- הבנת העות'מאניים, כי זו העמדה השלטת בקרב היהודים בארץ, רק החריפה את יחס השלטון אליהם.

 MY.GEVA

לפרטים
לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם
ביעילות לבגרות במתמטיקה

